

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ

Δημοσία τάξις (1) καὶ μέσα ἐξασφαλίσεως αὐτῆς

Ἔστι δὲ πολιτεία πόλεως τάξις τῶν τε ἄλλων ἀρχῶν καὶ μάλιστα τῆς κυρίας πάντων».

Ἄριστ. Πολιτ.

1. Ἐννοια τῆς Δημοσίας τάξεως.

Ὅμαδες καὶ ἄτομα ἐν τῇ κοινωνίᾳ ζῶσιν, ἐργάζονται καὶ ἀσχολοῦνται ἕκαστον εἰς τὴν ἑαυτοῦ θέσιν καὶ ἐργασίαν συνηθέστατα ἐν ἀρμονίᾳ, ρυθμῷ καὶ τάξει, μολονότι τὰ συμφέροντα αὐτῶν πολλαχῶς πολλαχοῦ συγκρούονται καὶ ἀντιτίθενται. Τὴν κατὰ ὠρισμένην τάξιν καὶ ρυθμὸν κίνησιν τῆς ζωῆς καὶ ἐνεργείας τῆς κοινωνίας, δ' ἧς ἐξασφαλίζεται ἡ ἐν ἀρμονίᾳ διαβίωσις τοῦ ἀνθρώπου, καλοῦμεν δημοσίαν τάξιν ἢ ρυθμόν.

Ἐπέρχεται ἄρα γε ἡ τάξις αὕτη δι' αὐτομάτου τινὸς μηχανῆς, ἄνευ ἐξωτερικῶν αἰτίων; Τελεῖται δι' ἀσυνειδήτου ἐπιδράσεως τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας, ἐξ ἐγωῖσμοῦ δρώντων; Εἶναι ἀποτέλεσμα ἐπιδράσεως τοῦ γεωγραφικοῦ περιβάλλοντος; Ἡ τελεῖται τῇ συνεργασίᾳ τῶν διαφόρων κοινωνικῶν παραγόντων, ἐξ ὧν συνίσταται τὸ ὅλον κοινωνικὸν σῶμα;

Ὅτι τυφλαὶ κοινωνικαὶ δυνάμεις συντελοῦσί πως εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς δημοσίας τάξεως οὐδεὶς δύναται ν' ἀρνηθῆ. Ὁ Ward μάλιστα τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν τῶν ἀσυνειδήτων ἐπιδράσεων τῶν ἀτόμων καλεῖ συνεργίαν (Synergy). Οὐδεὶς ὅμως θ' ἀρνηθῆ, ἐξ ἄλλου, ὅτι καίτοι ἡ συνεργία αὕτη τῶν ἀσυνειδήτων κοινωνικῶν δυνάμεων εἶναι αὐτόματος, ἡ κοινωνία διακυβερνᾶται καὶ λειτουργεῖ κατὰ συνειδητὴν σκοπιμότητα. Ὑπάρχει δηλ. συνολικὴ τις δύναμις διέπουσα καὶ καθορίζουσα τὰς σχέσεις τῶν ἀτόμων, ὑπάρχει τὸ κοινωνικὸν πνεῦμα, ὅπερ προσδίδει εἰς τὴν κοινωνίαν μίαν τάξιν πραγμάτων. Ἄνευ ταύτης τῆς δυνάμεως, ὅσονδήποτε καὶ ἂν ἐφημερόζετο τὸ «ἀγάπα τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν», τάξις ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ ἀρμονία δὲν θὰ ὑπῆρχε, καὶ τοῦτο διότι πᾶν ἄτομον κινούμενον πρὸς πληρωσιν τῶν ἑαυτοῦ ἀναγκῶν, τῆς κτήσεως ὑλικῶν ἢ πνευματικῶν ἀγαθῶν, ἀναποφύκτως θὰ εὐρίσκετο εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς συνανθρώπους του καὶ εἰς πόλεμον ἐπομένως, ἂν μὴ ὑπῆρχον ἄλλοι παράγοντες, ἐν δικαστήριον λ. χ., νὰ ἀποδώσωσι τὸ δίκαιον καὶ διαρρυθμίσωσι συγκρουόμενα συμφέροντα καὶ ὀρίσωσι τί ἀπαγορεύεται καὶ τί ἐπιτρέπεται.

2. Παράγοντες τῆς Δημοσίας τάξεως.

Οἱ παράγοντες τῆς δημοσίας τάξεως εἶναι δύο εἰδῶν, ἄμεσοι καὶ ἔμμεσοι. Ἡ ἐκκλησία ἢ λέσχη λ. χ. εἶναι ἔμμεσοι παράγοντες, ἐνῶ ἀντι-

(1) Διὰ τῆς φράσεως ταύτης ἀποδίδεται καθ' ἡμᾶς δυναμικῶς ὁ ξένος ὄρος social control, ὁ ὑπὸ τινῶν μεταφραζόμενος «κοινωνικὸς ἔλεγχος».

θέτως ὁ ἄρχων, ὁ στρατός, ἡ ἀστυνομικὴ δύναμις καὶ ἡ πολιτικὴ κυβέρνησις ἐγένοντο πρὸς ἅμεσον διακυβέρνησιν καὶ καθορισμὸν τοῦ ἀπαγορευσίμου τῶν τάσεων ἢ διαθέσεων τῶν ἀτόμων.

Ἡ βᾶσις ὁμοῦ τῆς δημοσίας τάξεως ὑπάρχει εἰς αὐτὴν τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὰς ἐπιθυμίας του, τὰς τάσεις του, ἰδιαίτατα δὲ στηρίζεται ἐπὶ τῆς συμπαθείας, τῆς πηγῆς ταύτης πάσης ἀνθρωπίνης εὐτυχίας. Δυνάμει ταύτης τὸ ἄτομον ἀναγνωρίζει τὴν θέσιν τῶν ἄλλων ἐν τῇ κοινωνίᾳ, στερεῖ πολλάκις ἑαυτὸ καὶ δικαιωμάτων του ἀκόμη, ἵνα παραχωρήσῃ ταῦτα εἰς ἄλλους.

Ἡ τάσις ἢ τὸ ἐνστικτὸν ὡσαύτως πρὸς ἐπικοινωνίαν εἶναι ἄλλη δύναμις, ἐφ' ἧς στηρίζεται ἡ δημοσία τάξις, διότι ἄνευ τῆς λειτουργίας τοῦ ἐνστικτοῦ τούτου κοινωνία, καὶ ἐπομένως καὶ κοινωνικὴ τάξις, δὲν θὰ ὑπῆρχε.

Ἐκ τῆς συμπαθείας πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους πηγάζει ἡ διάθεσις τῆς δικαιοσύνης διὰ μεταθέσεως ἡμῶν τῶν ἰδίων εἰς τὴν θέσιν δυστυχούντων ἄλλων συνανθρώπων ἡμῶν. Ἡ διάθεσις δ' αὕτη, ἐνστικτὸν ἐν ἀρχῇ, ὡς συμπάθεια πρὸς δικαιοσύνην καὶ λῆψιν ὑπ' ὅψει τῶν ἀναγκῶν καὶ συμφερόντων τῶν ἄλλων, ἀποβαίνει βραδύτερον ἰσχυρὰ διακυβερνητικὴ δύναμις. Ἡ τάσις αὕτη καὶ διάθεσις πρὸς δικαιοσύνην, ἀρχομένη καὶ μανθανομένη ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας ἐν τῷ «δοῦναι καὶ λαβεῖν» αὐτῆς, εἶναι ἡ βᾶσις ἐφ' ἧς θὰ ἐδράζεται ἡ κοινωνικὴ διαβίωσις καὶ πρόοδος καὶ ἂν ἀκόμη ἔλειπον καὶ τὰ δύο προηγούμενα ἐνστικτα.

Ἀντιθέτως πᾶσα ἀδικία εὕρισκει παντὸς ἀνθρώπου τὴν κατάκρισιν καὶ ἀποδοκιμασίαν, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ κοινωνικοῦ πνεύματος πρὸς κοινωνικὴν διακυβέρνησιν καὶ τάξιν, βᾶσις καὶ πηγὴ τῆς νομοθετήσεως τῶν νόμων πρὸς προστασίαν τῶν ἀδικουμένων.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθίσταται δῆλον ὅτι ἡ δημοσία τάξις ἐγεννήθη βασιζομένη ἐπὶ τῶν φυσικῶν τούτων προδιαθέσεων καὶ ὁρμῶν τοῦ ἀνθρώπου. Θὰ ὑπῆρχεν ἐπομένως αὕτη καὶ ἄνευ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἄλλων παραγόντων ἢ μεθόδων τεχνικῶν ἢ φυσικῶν. Πλὴν αὕτη ἔχει ἀνάγκην, πρὸς ἐξασφάλισιν, πλείστον μέσων καὶ παραγόντων. Τοιοῦτοι παράγοντες εἶναι α) τὰ ἔθιμα καὶ αἱ πίστεις.

α') Ἐθιμα, πίστεις καὶ δημοσία τάξις. Οἱ πρῶτοι παράγοντες τῆς δημοσίας τάξεως ἦσαν τὰ καθιερωθέντα ἔθιμα, αἱ προλήψεις καὶ πίστεις τῶν πρωτογόνων ἀνθρώπων.

Ἡ καθιέρωσις τῶν μέσων τούτων ἤρχισεν ἐνωρίς, πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ νόμου καὶ ἀκόμη καὶ τῆς κοινῆς γνώμης. Διὰ τῆς τοιαύτης καθιερώσεως τῶν ἐθίμων καὶ ἰδίᾳ τῆς πίστεως εἰς θεοὺς ἢ εἰς ἓνα θεόν, ἐνδιαφερόμενον διὰ τὰς πράξεις τῶν ἀνθρώπων, ἀνεπτύχθη παμμεγίστη δύναμις, διακυβερνώσα τὰς διαφορῶς ἀνεπτυγμένας ὁρμὰς εἰς ἕκαστον ἀνθρώπον.

Αἱ καθιερωθεῖσαι αὗται πίστεις εἰς θεότητας ἰσχυροτέρας καὶ σοφωτέρας τοῦ ἀνθρώπου διακρίνονται κατὰ τὸν Ross (1) εἰς πέντε κατηγορίας:

1) Ἡ στοιχειώδης πίστις εἰς τὴν ὑπαρξιν ὑπερφυσικῆς τινος δυνάμεως ἢ δυνάμεων, αἵτινες ἀκολουθοῦσι τὰς ἀνθρωπίνους πράξεις, ἀμείβουσι τὸ καλὸν καὶ τιμωροῦσι τὸ κακόν.

2) Ἡ πίστις εἰς τὴν μετενσωμάτωσιν ἢ ἀναγέννησιν τῶν ψυχῶν, παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς, τῶν μὲν κακῶν εἰς ζῶα τῶν δὲ ἀγαθῶν εἰς βασιλεῖς καὶ βραχμᾶνας.

3) Ἡ πίστις εἰς μέλλουσαν ζωὴν, ἐν παραδείσῳ μὲν τῶν ἀ-

(1) Βλ. Ed. Ross, Social Control σ. 126 κέξ.

γαθῶν καὶ κοινωνικῶς καλῶς φερομένων, ἐν τῇ κολάσει δὲ τῶν κακῶν, ὡς αὕτη· κυρίως κατὰ τὸν μεσαίωνα διεγράφετο καὶ εἰκονίζετο.

4) Ἡ πίστις εἰς ἄφρασιν ἁμαρτιῶν παρὰ τῶν ἱερέων καὶ εἰς τιμωρίαν δι' ἀφορισμοῦ τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ ἀμετανοήτων.

5) Ἡ πίστις εἰς τὰς πλανωμένας ψυχὰς τῶν προσφιλῶν ἡμῶν γονέων κλπ., οἵτινες καίπερ θανόντες ζῶσιν, ἐνδιαφέρονται δι' ἡμᾶς καὶ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, ἐν ᾧ ἵπτανται, φροντίζουσι καὶ ἐπιδρῶσιν εἰς ἡμᾶς τοὺς ζῶντας, καθορίζοντες τὰς πράξεις ἡμῶν.

Πᾶσαι αὗται αἱ καθιερωθεῖσαι πίστεις στηρίζονται ἐπὶ τοῦ φόβου, τὸν ὁποῖον αὗται ἐμβάλλουσιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὅστις διακυβερνᾷ τὰς πράξεις αὐτῶν.

β') Δημοσία τάξις καὶ ὑποβολή. Παρὰ τὴν ἐκ τοῦ φόβου ὁμως διακυβέρνησιν ἔχομεν καὶ ἄλλην ἰσχυρὰν ἐπίσης, ἀλλ' ἀσυνειδήτως ἐπιφερομένην, διὰ τῆς ὑποβολῆς τοῦ πράττειν οὕτως ἢ ἄλλως, διότι καὶ οἱ ἄλλοι οἱ περὶ ἡμῶν ὁμοίως πράττουσι. Περὶ τῆς ὑποβολῆς ταύτης ὠμίλησαμεν προηγουμένως.

γ') Δημοσία τάξις διὰ τῆς θρησκείας. Ἡ θρησκεία ἀπεδείχθη μεγάλη συνέχουσα δύναμις καὶ ἰσχυρότατος συνεκτικὸς δεσμὸς τῆς ὁμαλῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Ἡ σημερινὴ ὁμως μεταπολεμικὴ κατάστασις μαρτυρεῖ ὅτι εἰς πλείστας χώρας καὶ παρ' ἡμῖν εἰσέτι, τὴν κατ' ἐξοχὴν χώραν τῆς μιᾶς μόνον θρησκείας, ἤρχισε πρὸ πολλοῦ καὶ ἡ τιμωρία ἢ ἐκ Θεοῦ νὰ μὴ ἐμπνέη φόβον καὶ αἱ ἐξ αὐτοῦ ἀμοιβαί νὰ μὴ ὠθῶσι τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν κατάπνιξιν τῶν ἐγωϊστικῶν καὶ τῶν ἀντικοινωνικῶν του τάσεων.

Εἶναι εὐνόητον ὅτι, ἐφ' ὅσον ὀλίγα ἢ πολλὰ μέλη ἢ ομάδες τῆς κοινωνίας ἐχαλάρωσαν ἢ ἀπώλεσαν τὴν θρησκευτικὴν πίστιν αὐτῶν (1), ἀνάγκη νὰ ἀναζωογονηθῇ ἢ θνήσκουσα αὕτη πίστις, ἂν θέλωμεν νὰ ἀποβῇ ὄργανον κοινωνικῆς συγκρατήσεως καὶ διακυβερνήσεως, ἐξερχομένη τῆς στενῆς δογματικῆς καὶ μεσαιωνικῆς στασιμότητος καὶ μεταβαλλομένη εἰς κοινωνικὴν, ἀκριβῶς ὅπως αὕτη ὑπῆρξε μεταξὺ τῶν πρώτων χριστιανῶν τῶν ἀποστολικῶν ἐκκλησιῶν. Ἀνάγκη αὕτη ν' ἀποβῇ ἢ ὀργανώτρια δύναμις μιᾶς ἀδελφότητος ἀνθρώπων, θρησκεία ἐξυπηρετικὴ ἐξ ἴσου πάντων τῶν ἀδελφῶν μελῶν τῆς θρησκείας διαφωτίζουσα αὐτὰ εἰς μίαν δικαίαν ἐπὶ γῆς διαβίωσιν, οὐ μόνον κατὰ τὸ δόγμα «ὃ σὺ μισεῖς ἐτέρω μὴ ποιήσης», ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ «δυναμικὸν» «καθὼς θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως», θρησκεία ἀναπτύσσουσα τὴν κοινωνικὴν συνείδησιν, τὸ ὁμαδικῶς πράττειν, θρησκεία ὁδηγοῦσα καὶ διδάσκουσα ὅτι τὸ ἀτομικὸν συμφέρον ἔγκειται ἐν τῷ γενικῷ, θρησκεία κοινωνικὴ.

Μία τοιαύτη θρησκεία ἀναμφιβόλως θὰ δύναται νὰ ὑποτάξῃ καὶ στρέψῃ τὰς βουλήσεις τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν ἐξυπηρετήσιν τῶν κοινωνικῶν ἀναγκῶν τοῦ παρόντος.

Ἀλλὰ ποία ἄλλη θρησκεία θὰ ἠδύνατο, ἐρινηνευομένη ὡς ἐλέχθη, εὐκολώτερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν μεταστροφὴν ταύτην τῶν πνευμάτων ἢ ἡ θρησκεία τοῦ Ναζωραίου, ἡ πρώτη θρησκεία, ἡ προκηρύξασα: τὸ «οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλλην· οὐκ ἔνι δοῦλος, οὐδ' ἐλεύθερος», ἡ κοινωνικὴ θρησκεία τῆς ἀδελφώσεως τῶν ἀνθρώπων ὑπὸ ἓνα κοινὸν πατέρα ;

δ') Δημοσία τάξις καὶ ἰδανικά. Πᾶν μέλος τῆς κοινωνίας ὠθεῖται πρὸς τὴν τοιαύτην ἢ τοιαύτην ἐνέργειάν του ὑπὸ τῆς δυνάμεως τῶν

(1) Πρὸβλ. καὶ τὰ προηγουμένως ρηθέντα σ. 138 κέξ.

ιδανικῶν, τὰ ὅποια ἐκάστοτε ἐπικρατοῦσιν ἐν τῷ πνεύματι αὐτοῦ ἢ ἐπιβάλλονται εἰς αὐτὸ ὑπὸ τῆς ὁμάδος εἰς ἣν ἀνήκει.

Ἀμφότερα τὰ εἶδη τῶν ιδανικῶν τούτων, τὰ τε ὑπὸ τοῦ ἀτόμου δημιουργούμενα (αὐτοσεβασμός, τιμὴ κλπ.) καὶ τὰ ἔξωθεν ἐπιφερόμενα εἰς αὐτὸ ἕνεκα τῆς ἐπιδράσεως τῆς κοινωνίας καὶ τῶν ὁμοίων του, ἐξασκοῦσιν ἐπιρροὴν ἐπὶ τὰς πράξεις αὐτοῦ.

Ὁ διδάσκαλος Α λ.χ., διαπράττων ἐν κρυπτῷ ἔγκλημά τι, ἢ πράξιν ἐπίμεμπτον, ἐλέγχεται ὑπὸ τῆς συνειδήσεώς του διττῶς, πρῶτον μὲν διότι ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν καὶ τὸ ἱερὸν αὐτοῦ ἐπάγγελμα, ἔπειτα δὲ καὶ ὡς μέλος τῆς κοινωνίας. Χωρικός τις ὅμως ἀγράμματος πιθανὸν νὰ ἐλέγχεται μόνον λόγῳ τῆς ἐλαττώσεως τῆς κοινωνικῆς ἐπιδοκιμασίας πρὸς αὐτὸν διὰ τὴν ὁμοίαν ταύτην πράξιν του καὶ ὑπὸ τῆς αἰτίας μόνον ταύτης νὰ διακυβερνᾶται καὶ ἐμποδίζεται ἀπὸ ἀντικοινωνικῶν πράξεων.

ε') Δημοσία τάξις καὶ τελεταί. Ἄλλο μέσον κοινωνικῆς τάξεως καὶ διακυβερνήσεως εἶναι αἱ καθιερωμένα τελεταί εἰς πάσας τὰς σπουδαίας κοινωνικὰς λειτουργίας καὶ ἰδρύματα.

Ἡ τελετὴ τοῦ γάμου, ἢ ἐπὶ ἐβδομάδα σχεδὸν ὅλην διαρκοῦσα εἰς τινα χωρία τῆς Ἑλλάδος, ἢ τελετὴ πρὸς εἰσδοχὴν τοῦ ἐφήβου εἰς τὴν ἀνδρικήν κοινωνίαν παρὰ πρωτογόνοις λαοῖς (πρβλ. καὶ τὴν ἐν Σπάρτῃ περὶ τὸν βωμὸν τῆς Ἀρτέμιδος), αἱ τελεταί καὶ μῦθους εἰς σωματεῖα καὶ ἑταιρείας, πάντα ταῦτα ἐρεθίζουσι τὸν συναισθηματικὸν κόσμον τοῦ ἀτόμου, ὑποτάσσουσι τὰς ἀνυποτάκτους ἐπιθυμίας αὐτοῦ πρὸς ὄφελος τῆς κοινωνίας καὶ ἐμπνέουσιν εἰς αὐτὸ πίστιν εἰς νέα ιδανικά. Στρέφουσιν ὡσαύτως τὴν προσοχὴν καὶ τὴν καρδίαν τοῦ νέου μέλους εἰς τὰς ὑποχρεώσεις τῆς ὁμάδος του καὶ τὰ νέα του κοινωνικὰ καθήκοντα, τὰ ὅποια τοῦτο ἐπιτελεῖ ὠθούμενον πρὸς τοῦτο καὶ ὑπ' ἄλλων μὲν αἰτίων, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς ἐντυπώσεως, ἣν αἱ γενόμεναι τελεταί ἐνεποίησαν εἰς αὐτὸ καὶ ἐπήνεγκον διαρκῆ ἐπίδρασιν εἰς τὴν διακυβέρνησιν τῶν πράξεων αὐτοῦ.

ζ') Δημοσία τάξις καὶ τέχνη. Ἡ τέχνη ἐπίσης ὑφ' οἵανδήποτε μορφήν, ὡς ποίησις, ρητορικὴ, ζωγραφικὴ, γλυπτικὴ, ἀλλὰ πρὸ παντός ὡς μουσικὴ ἢ ὡς κινηματογράφος, ἔχει μεγίστην δύναμιν πρὸς διακυβέρνησιν καὶ συγκράτησιν τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν καὶ συναισθημάτων, ἐξευγενίζουσα, συνδέουσα, ἀνυψοῦσα, παιδαγωγοῦσα, ὡς ὁ Πλάτων ἐν τῇ Πολιτείᾳ αὐτοῦ διεκήρυξε, καὶ ὀδηγοῦσα εἰς τὸν θάνατον ἀκόμη ἀτόμων χάριν τοῦ γενικοῦ καλοῦ.

Ἡ τέχνη χρησιμοποιεῖται καὶ εἰς τὴν θρησκείαν καὶ εἰς τὸν πόλεμον καὶ εἰς τὴν ἐγκαθίδρυσιν μιᾶς νέας τάξεως πραγμάτων. Καὶ ἡ τάξις αὕτη ἐπέρχεται, διότι ἡ τέχνη ὑφ' οἵανδήποτε τῶν ἀνωτέρω μορφῶν τῆς ἐξευγείρουσα τὰ συναισθήματα τοῦ ἀνθρώπου, ἐλαττώνει τὰς δυσχερείας, αἱ ὅποια διαχωρίζουσι τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἐνώνει αὐτοὺς μὲ ἓν κοινὸν αἶσθημα.

Ἡ τέχνη ὡσαύτως δοξάζει καὶ λαμπρύνει τὰ κοινωνικὰ σύμβολα. Ἡ σημαία λ.χ., ἐν κοινὸν τεμάχιον ὑφάσματος εἶναι καὶ πηγὴ λεπτοτάτων συναισθημάτων. Τὰ μετάλλια καὶ τὰ βραβεῖα καὶ τὰ παράσημα καὶ ἑτέρα τῆς τέχνης ἀριστουργήματα ἀποβαίνουσιν ἐπίσης μέσα ἀρνήσεως τῶν ἀτομικῶν χάριν τῶν γενικῶν συμφερόντων.

Ἡ τέχνη ἰδιαιτέρως ἱκανοποιεῖ τὰ συναισθήματα καὶ τὸ λογικόν, μᾶς εὐφραίνει διεγείρει τὰ πάθη ἀλλὰ καὶ τὰ κορυφώνει εἰς μίαν πειθαρχίαν, εἰς μίαν τάξιν, εἰς ἓνα ρυθμὸν, ὅπου ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου ἱκανοποιεῖται. Διαχέεται δὲ δι' ὅλου τοῦ ἐσωτερικοῦ ἡμῶν βίου καὶ κατὰ παράδοξον τρόπον μᾶς

ἀπολυτρώνει. Καὶ οὕτω μᾶς ἀποσπᾶ τῶν μεριμνῶν καὶ λυπῶν μας, ἀπὸ τοῦ μονότονου καὶ σκληροῦ βίου, ἀπὸ τῶν ἐνδιαφεροσῶν ἐνασχολήσεών μας. Τὸ θέμα ἐνὸς πάθους εἶναι διάφορον πρᾶγμα αὐτοῦ τοῦ πάθους, διότι κατὰ τὴν θεωρίαν ἢ ἀντίληψιν τούτου εἴμεθα ἀποχωρισμένοι παντός.

Ὡς ἐκ τούτου πᾶσα τέχνη εἶναι ἰδεοκρατική, ἀκόμη καὶ ἐκείνη ἣτις ἀντιγράφει τὴν πραγματικότητα, διότι ἀναπαριστῶσα αὐτὴν μᾶς δίδει τὸ εὐάρεστον συναίσθημα, ὡς ἐν τῷ ὄραματι λ.χ., ὅτι δὲν εἴμεθα πλέον μέρος ἀναφαίρετον αὐτῆς, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτὴν, οὕτω, μᾶς ἀπολυτρώνει δὲ αὐτὴ καὶ ἐξυψώνει· ὁ κόσμος δέ, εἰς ᾧ μᾶς μεταφέρει, ὑπακούει εἰς τὴν φαντασίαν μας. Οὕτως ἐπίσης ἢ ἀνάγνωσις ἐνὸς ὠραίου βιβλίου ἢ ἡ ἀκρόασις μιᾶς ὠραίας συμφωνίας, μᾶς μεταβάλλει εἰς νέον ἄνθρωπον μὲ νέας δυνάμεις καὶ ἐνεργητικότητα ἱκανὴν καὶ βοηθήσει εἰς ἀπόδοσιν περισσοτέραν καὶ εὐχαριστότερον. νὰ ἐργαζώμεθα εἰς τὸ μονότονον ἐπάγγελμά μας.

η') Δημοσία τάξις καὶ προσωπικότης. Εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν ἀνθρώπων εἶναι γνωστὴ ἡ μεγάλη ἐπίδρασις καὶ ὑποβολή, ἣν ἐξασκεῖ μία ἐξέχουσα προσωπικότης, ἐπιβάλλουσα, ὑποβάλλουσα, ὠθοῦσα καὶ ἐφελκύνουσα ἄτομα καὶ ὁμάδας εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς βουλήσεως αὐτῆς· καὶ τοῦτο διὰ τὰ σωματικά της προτερήματα, διὰ τὰ ἀσυνήθη πνευματικά της χαρακτηριστικά, τὴν δύναμιν λ.χ. τῆς βουλήσεως καὶ τῆς φαντασίας, τὴν ρητορικὴν δεινότητα, τὴν πίστιν εἰς ἑαυτὴν καὶ τὸ ἰδανικόν της, τὸ θάρρος καὶ τὴν ἐπιμονήν, τὴν ψυχραιμίαν, τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν ἀγάπην της.

Μεγάλαι προσωπικότητες καὶ μακρὰν εὐρισκόμεναι καὶ θανοῦσαι ἀκόμη καθοδηγοῦσι, διαφωτίζουσι καὶ εὐθύνουσι τὰς ὁδοὺς τοῦ ἀνθρώπου (πρὸς τὰς μεγάλας προσωπικότητας τῆς ἀνθρωπότητος, τοὺς ἁγίους, τοὺς μάρτυρας τῆς ἐπιστήμης, τοὺς ἀρχηγούς τῶν θρησκειῶν). Ἡ τοιαύτη ὁμως ἐπίδρασις τῶν φύσει προωρισμένων τούτων ὁδηγῶν δύναται νὰ εἶναι καὶ βλαβερά διὰ τὴν κοινωνίαν, ἂν μὴ τὰ ἄτομα ταῦτα μάθωσι νὰ ἐνεργῶσιν ὑπὲρ καὶ οὐχὶ κατὰ τοῦ συνόλου. Οὕτω πρόσωπα πλασμένα ἐκ φύσεως πρὸς ὁδηγίαν, ὑποβολὴν καὶ ἐπιβολὴν ἐπὶ τοὺς ἄλλους δύναται ν' ἀποβῶσιν οἱ μεγαλύτεροι δημεγέρται καὶ καταστροφεῖς τῆς κοινωνίας, κατὰ τῶν ὁποίων ἐπιβάλλεται ἄμεσος ἀντίδρασις.

Ἄλλὰ πῶς ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ ἀντιδράσῃ ἡ κοινωνία κατὰ τοιούτων ἀσυνειδήτων ἡγετῶν;

Τὸ σχολεῖον εἶναι πρῶτον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον πρέπει διαγιγνώσκον, ὡς ἀλλαχοῦ ἐλέχθη, τὴν ἐξαιρετικὴν ἱκανότητα τοῦ μέλλοντος ἡγέτου νὰ στρέψῃ ἐνωρὶς αὐτὴν πρὸς κοινωνικὰ ἔργα ἐπωφελῆ. Τὸ σχολεῖον θὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀποκτήσῃ τὰς ἐξεις τῆς ἀλληλοβοηθείας καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ ἐνθουσιασμόν εἰς αὐτὸν καὶ φιλοδοξίαν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς κοινωνίας καὶ οὐχὶ τῶν ἐγωϊστικῶν αὐτοῦ σκοπῶν.

Ἄλλὰ καὶ ἂν παρὰ τὴν ἀγωγὴν τοῦ σχολείου δὲν ἐπιτευχθῇ ἡ κοινωνικὴ μόρφωσις τοῦ φύσει πλασμένου ὁδηγοῦ, ὑπάρχουσιν ἄλλα μέσα κοινωνικῆς διακυβερνήσεως, τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατόν, ἂν λειτουργῶσι καλῶς, νὰ ἀποδιώξωσιν ἢ νὰ ἐλαττώσωσι τοῦ κακοῦ φυσικοῦ ἡγέτου ἢ δημεγέρτου τὴν ἐπίδρασιν. Περὶ τούτων περαιτέρω ὁ λόγος.

θ') Δημοσία τάξις καὶ πνευματικὰ μέσα. Ἡ πρόκλησις τῶν συναισθημάτων δὲν εἶναι ἡ μόνη μέθοδος πρὸς διακυβέρνησιν τῶν ἀτόμων. Παρὰ τὸ συναίσθημα ὁ ἄνθρωπος κέκτηται, ὡς γνωστόν, τὸ λογικὸν καὶ τὴν βούλησιν, τὰ ὁποῖα καὶ ταῦτα προκαλούμενα δύνανται νὰ βοηθήσωσιν αὐτὸν καὶ στρέψωσιν ἐπὶ τὸ κοινωνικῶς καὶ ἐπωφελῶς πράττειν.

Τὰ μέσα πρὸς μίαν τοιαύτην στροφὴν τῆς βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου εἶναι :

1) Ἡ παρουσίασις εἰς αὐτὸν τῶν συνεπειῶν τῆς πράξεώς του, ἐπιβλαβῶν εἴτε δι' αὐτὸν (ἄν λ. χ. εἶναι οὗτος μέθυσος, ἢ κλέπτης, ἢ ἀκρατής), εἴτε διὰ τὴν κοινωνίαν. Τοιουτοτρόπως ἐμφυτεύοντες ἰδέας εὐγενεῖς θερίζομεν ὁμοίως πράξεις εὐγενεῖς, ἐξ ὧν αἱ καλαὶ ἔξεις, ὁ χαρακτήρ καὶ ἡ εὐημερία τοῦ ἀνθρώπου.

Διὰ τοῦ διαφωτισμοῦ ἐπομένως ἐπιτυγχάνεται ἡ κοινωνικὴ διακυβέρνησις καὶ τάξις, καὶ δὴ ἐπαρκέστερον ἢ διὰ τῆς ἐξάψεως καὶ διεγέρσεως τοῦ συναισθηματικοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐνστίκτων. Ταυτοχρόνως δ' ἀναπτύσσεται ἡ κοινωνικὴ συνείδησις, ἡ ὑπερατομικὴ συνείδησις, ἣτις ἐπιδρᾷ κατὰ μείζονα λόγον, καθορίζουσα τὴν ὀρθὴν διαγωγὴν τῶν ἀτόμων, ἢ ἐπαναφέρουσα αὐτὰ εἰς τὴν ὀρθὴν ὁδὸν τοῦ ἐπωφελῶς ὑπὲρ τῆς κοινωνίας δρᾶν.

2) Ἄλλο μέσον εἶναι ἡ ἐκκλησις ὑπὲρ τῶν ἰδανικῶν τῆς πατριδος καὶ τῆς θρησκείας, ὡς ἡ ἐκκλησις τοῦ «μάχου ὑπὲρ πίστεως καὶ πατριδος».

3) Ἄλλα μέσα διακυβερνήσεως εἶναι ἐπίσης τὰ παρὰ διαφόρων ἡγετῶν, ἀρχόντων ἢ ἄλλων πνευματικῶν ὀδηγῶν τῆς χώρας πλασθέντα ἰδανικὰ διὰγωγῆς, περὶ ὧν καὶ προηγουμένως ὠμιλήσαμεν, ἅτινα διαδίδονται ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν καὶ διὰ τοῦ σχολείου, τῆς μουσικῆς, τοῦ τραγουδιοῦ καὶ γενικῶς διὰ τῆς ἀγωγῆς καὶ ἀποβαίνουν ἢ κοινωνικὴ κληρονομία τῶν ἐπερχομένων γενεῶν, καθοδηγοῦντα τὰ ἄτομα εἰς μίαν ἐνιαίαν κατεύθυνσιν πρὸς τὸ ὑπὸ τῶν ἰδανικῶν ὑποδεικνυόμενον κοινὸν συμφέρον, εἰς δὲ τὰ ἐγωϊστικὰ καὶ ἀτομιστικὰ ἄτομα θυσιάζουσι καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν των.

Τὰ ἰδανικὰ ταῦτα ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας ἐμφυτευόμενα ἀσυνειδήτως ἐνεργοῦσι καὶ καθορίζουσι τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων καὶ διακυβερνῶσι τὰς πράξεις αὐτῶν.

Συγκεφαλαιοῦντες τ' ἀνωτέρω παρατηροῦμεν ὅτι διὰ πασῶν τῶν προηγουμένων μεθόδων, τῶν ἐρεθίζουσῶν εἴτε τὸ συναίσθημα καὶ τὴν βούλησιν, εἴτε τὴν νόησιν τοῦ ἀνθρώπου, ἡ κοινωνία διακυβερνᾷ τὰ ἄτομα ἐν τῷ συμφέροντι τῷ γενικῷ καὶ μεταστρέφει τὰς ἐγωϊστικὰς καὶ ἀτομιστικὰς αὐτῶν τάσεις καὶ ἐπιθυμίας καὶ ἀντικοινωνικὰς φιλοδοξίας εἰς κοινωνικὰς δυνάμεις, ἐργαζομένας ὑπὲρ τοῦ κοινῶς παραδεδεγμένου, τοῦ κοινοῦ καλοῦ.

Πλὴν τούτων ὅμως ἔχομεν καὶ ἄλλας πηγὰς κοινωνικῆς διακυβερνήσεως, ὡς εἶναι αἱ πλεῖσται τῶν ὀργανώσεων, ἡ ἐκκλησία, αἱ ἀδελφότητες, αἱ ἐταιρεῖαι, τὰ ἐργατικὰ σωματεῖα, ἅτινα πάντα διὰ τῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τὰ μέλη των (διότι ἕκαστον τούτων εἰς ἓνα ἀντικειμενικὸν σκοπὸν ἀποβλέπει, τὸν ὑπὸ τοῦ καταστατικοῦ του καθοριζόμενον) διακυβερνῶσιν αὐτὰ καὶ ἐπιδρῶσιν ὑπὲρ ἢ κατὰ ἐνίοτε τῆς κοινωνικῆς τάξεως.

Παρὰ τὴν ἐκ τῶν ὀργανώσεων ἐπίδρασιν πρὸς διατήρησιν καὶ ὀμαλήν λειτουργίαν τῆς κοινωνικῆς τάξεως, ἄλλη πηγὴ καὶ δύναμις στηρίζουσα τὴν καθεστηκυῖαν τάξιν εἶναι ἡ κοινὴ γνώμη καὶ ὁ νόμος.

Ἡ κοινὴ γνώμη, ὡς ἠθικὴ μᾶλλον ἢ νομικὴ θάσις, μολονότι εὐμετάβολος καὶ ὀλιγότερον ἀκριβής, ἔχει σπουδαιοτάτην σημασίαν διὰ τὴν κοινωνικὴν διακυβέρνησιν, διότι ἡ κοινὴ γνώμη δρᾷ ὡς ὑπερατομικὴ βούλησις, καὶ τὸ μεγαλύτερον καὶ ἰσχυρότερον ἄτομον ἢ τὴν ὀμάδα, ἐκμεταλλευομένην τὴν κοινωνίαν, δύναται νὰ καθοδηγήσῃ καὶ διαθέσῃ ὑπὲρ τοῦ κοινῶς καλοῦ.

Παρὰ ταύτην ἔχομεν ἄλλο μέσον, ἀμέσως ἐνεργοῦν, δι' οὗ καθορίζονται ἐγγράφως καὶ ρητῶς ἡ ζωὴ τῶν ἀτόμων, τὰ δικαιώματα, τὰ καθήκοντα καὶ τὰ προνόμια, καὶ καθορίζονται αἱ τιμωρίαι τῶν ἁμαρτανόντων καὶ αἱ ἀ-

μοιβαί, τούτο δ' είναι ἡ ἐφορευούσα κυβέρνησις, ἣτις ἐπιβάλλει τὴν διαρρυθμίσιν πάσης κοινωνικῆς λειτουργίας.

ι') Δημοσία τάξις καὶ βία. Τὴν ἐπιβολὴν τῶν νόμων ἡ κυβέρνησις καὶ οἱ ἐκπρόσωποι αὐτῆς ἐπιτελοῦσι καὶ διὰ τῶν προηγουμένων μέσων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς βίας, ὡς ἐσχάτου ἀναγκαίου μέτρου.

Μολονότι ὅμως ἡ βία εἶναι γνῶρισμα καὶ χαρακτηριστικὸν τῆς κυβερνητικῆς ἐπιβολῆς, ἐν τούτοις δὲν εἶναι καὶ τὸ ἰδανικὸν μέσον τῆς κοινωνικῆς διακυβερνήσεως. Εἶναι προσωρινῆς μόνον χρήσεως καὶ διαρκείας, μέχρις οὗ τὰ ἄλλα μέσα τῆς κοινωνίας — πνευματικὰ καὶ συναισθηματικά, ἡ κοινὴ γνώμη καὶ αἱ ὀργανώσεις — ἐνεργήσωσι καὶ ἐπιβληθῶσι.

Ἄλλὰ διατὶ ἡ βία χρησιμοποιεῖται ὡς μέσον διακυβερνήσεως, ἐφ' ὅσον τόσα ἄλλα μέσα ἔχει ἡ κυβέρνησις; Ἡ κυβέρνησις μεταχειρίζεται τὴν βίαν διὰ πλείστους καὶ διαφόρους λόγους, διότι ἡ σημερινὴ κοινωνία δὲν εἶναι οἷα ἡ ἀπλῆ πρωτόγονος, καθ' ἣν νόμος ἦτο ἡ βούλησις τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς, ἣτις βούλησις μεταγενέστερον ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ γραπτοῦ νόμου. Τούναντίον εἶναι ἀπείρως πολυπλοκωτέρα, διότι πλείσται ἐπὶ πᾶσι ταχεῖαι μεταβολαὶ εἰς τὸν οἰκονομικὸν βίον, εἰς τὰ κοινωνικὰ ἔθιμα, τὰς πίστεις, τὰς ἀντιλήψεις περὶ τοῦ κόσμου καὶ τῆς ἀξίας τῶν ἰδανικῶν, ὥστε τὰ λοιπὰ μέσα τῆς διακυβερνήσεως καὶ ὁμαλῆς λειτουργίας τῆς κοινωνικῆς τάξεως δυσκόλως ἐπιφέρουσιν ἀποτελέσματα. Ἐπειτα αἱ ἀτομικαὶ διαφοραὶ τῶν ἀνθρώπων, ἡ διαφορὰ εἰς τὰς γνώμας των, τὰς πεποιθήσεις των καὶ τὰς προλήψεις των, ἐπιβάλλει τὴν χρησιμοποίησιν τῆς βίας, ὡς μέσον ἀμύνης.

Ὁ λαὸς ἄλλως τε, παρὰ τὴν μόρφωσίν του, ἀφιέμενος εἰς τὰ ἔργα του καὶ μὴ εἰσδύων εἰς τὴν πραγματικὴν κατάστασιν καὶ τὰ αἷτια τῶν κοινωνικῶν φαινομένων, πλανᾶται εὐκόλως καὶ γίνεται λεία τοῦ πρώτου τυχόντος δημεγέρτου καὶ δημαγωγοῦ.

Ἀνάγκη ἐπομένως χρήσεως καὶ τῆς βίας ὡς μέσου κοινωνικῆς διακυβερνήσεως καὶ δὴ ἀναλόγως τῆς μορφώσεως τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ βαθμοῦ τοῦ πολιτισμοῦ του. Ἐφ' ὅσον δηλαδή ἡ ἐκπαίδευσις ἤθελε καταστῆ γενικὴ εἰς μικροὺς καὶ μεγάλους, ἡ δ' αὐτοδιοικήσις ἤθελεν εἰσελθεῖ εἰς πάσας τὰς κοινωνικὰς τάξεις, τότε καὶ ὀλιγωτέρας βίας θὰ εἶναι ἀνάγκη. Ἐφ' ὅσον ὅμως, ὡς ἐν Ἑλλάδι συμβαίνει, τὰ 40 ο)ο περίπου τῶν ἀτόμων εἶναι ἀ γ ρ ᾶ μ μ α τ α καὶ οὐδεμιᾶς σχεδὸν ἔτυχον μορφώσεως καὶ ἀγωγῆς, καὶ ἡ βία, ἀτυχῶς, θὰ εἶναι μέσον κοινωνικῆς διακυβερνήσεως, μέχρις οὗ εὐμοιρῆσι καὶ ἡ Ἑλλὰς ἐνὸς πραγματικοῦ ἀναμορφωτοῦ καὶ δὴ ἀναμορφωτοῦ τῆς τε ἐνηλίκου καὶ ἀνηλίκου κοινωνίας, ὅστις θὰ ἐκπαιδεύσῃ τὸν λαὸν ὥστε νὰ μὴ φόβηται ποτε τὸν νόμον καὶ νὰ μὴ ἔχη ἀνάγκην τῆς ἐπιβολῆς τῆς βίας ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῶν κοινωνικῶν του καθηκόντων.

ια') Ἀγωγή καὶ δημοσία τάξις. Ἡ βία λοιπὸν πάντοτε, ὡς ἱστορικῶς μαρτυρεῖται, χρησιμοποιεῖται πρὸς πρόσκαιρον ἐπιβολὴν τῆς δημοσίας τάξεως. Εὐθύς δ' ὡς ἐπανέλθῃ ἡ διασαλευθεῖσα τάξις, τότε τὰ ἄλλα μέσα ἀντικαθιστῶσι τὴν βίαν, παρέχοντα τὴν δέουσαν ἐπάνοδον εἰς τὸν ὁμαλὸν κοινωνικὸν βίον, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς παιδείας τοῦ λαοῦ.

Ποία ὅμως πρέπει νὰ εἶναι ἡ παιδεία ἵνα ἐξασφαλίσῃ ἐλευθέρως τὴν κοινωνικὴν τάξιν καὶ εὐρυθμίαν;

Ἐφ' ὅσον μία κοινωνία, ὡς ἡ ἑλληνική, περιέχει ἐγγραμμάτους καὶ μορφωμένους ἀνθρώπους καὶ πολλοὺς ἀγραμμάτους καὶ ἀμορφώτους, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει δυσαρμονία πολιτισμοῦ τῶν ὁμάδων, ἐξ ὧν ἡ κοινωνία ἀποτελεῖται,

εἶναι ἐπόμενον νὰ ἔχωμεν πλέον διαφόρως σκεπτομένας ἀνομοίους «κοινωνίας» καὶ διάφορον ἐχούσας κοινὴν γνώμην, διάφορον ἐπομένως καὶ κοινωνικὸν καὶ πολιτικὸν βίον. Ἐὰν δὲ ἀναλογισθῶμεν πόσον τὸ κακὸν τοῦτο καὶ δὴ ἐν δημοκρατικῇ κοινωνίᾳ, ποίαν δὲ καὶ πόσῃν δύναμιν ἔχει ἡ κοινὴ γνώμη ἵνα κατευθύνῃ τὸν ἀρμονικὸν βίον καὶ τὴν πρόοδον τῆς κοινωνίας, τότε ἀναποτρέπτως θὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ ὑπὸ πάντων τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας, ἢ τοῦλάχιστον ὑπὸ τῶν 75%, κτῆσις ὁμοίων γνώσεων καὶ κοινῶν ἔξεων καὶ ἀποδοχῇ κοινῶν ἰδανικῶν, πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατόν νὰ κτηθῶσι μόνον διὰ καθολικῆς ἐκπαίδευσέως, οἷα ἡ ἐν Ρωσίᾳ καὶ Τουρκίᾳ ἐπιχειρηθεῖσα. Διότι διὰ ταύτης τῆς καθολικῆς παιδείας τὰ ἄτομα καὶ μέλη τῆς κοινωνίας οὐ μόνον ἐνοῦνται εἰς κοινὰς σκέψεις καὶ πράξεις, ἀλλὰ καὶ μορφοῦσι βαθμιαίως κοινὰ ἰδανικά καὶ κοινούς σκοπούς ζωῆς.

Τόσον δὲ εἰς τὸ σχολεῖον κυρίως κατὰ τὴν μικρὰν ἡλικίαν, ὅσον καὶ εἰς τὴν μεγάλην κατὰ τὴν ἐπιβαλλομένην, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, γενικὴν πάντων ἐκπαίδευσιν, αἱ γνώσεις τὰς ὁποίας τὸ ἄτομον λαμβάνει καὶ ἡ ἀσκήσις εἰς ὑποταγὴν εἰς τοὺς νόμους τοῦ σχολείου ἄγουσιν εἰς κοινωνικὴν τάξιν.

Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῇ περὶ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῶν ἐφήβων καὶ ἐνηλίκων εἰς τὰς λέσχας, τοὺς συνδέσμους, τὰ ἀθλητικὰ σωματεῖα, τὰς προσκοπικὰς καὶ τὰς ἄλλας ὁμαδικὰς ὁργανώσεις, ἔνθα τὰ μέλη μανθάνουσι νὰ ὑποτάσσωσιν ἑαυτὰ εἰς τὸ γενικὸν καλόν, καὶ νὰ λαμβάνωσι τὴν ὀρθὴν θέσιν καὶ σχέσιν των πρὸς τὴν ὁμάδα.

Κατὰ τ' ἀνωτέρω, ἐὰν ἐπιθυμῶμεν νὰ διοικῆται ὁ λαὸς ἐλευθέρως καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ ὅσον τὸ δυνατόν, ἄνευ ἀνωθεν ἐπιβολῆς καὶ βίας, ἀνάγκη καθολικῆς ἐκπαίδευσέως καὶ κοινωνικῆς διδασκαλίας καὶ παροχῆς ἐλευθερίας πρὸς ὁργάνωσιν καὶ αὐτοδιοίκησιν.

Καὶ ἡ μὲν κοινωνικὴ διδασκαλία περιλαμβάνει πᾶσαν γνώσιν ἄγουσαν εἰς διαφωτισμὸν τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος, πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῆς, διαφωτισμὸν τῆς σημερινῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς καταστάσεως αὐτῆς, τῶν εἰδῶν καὶ μορφῶν τῆς κυβερνήσεως, τῶν νόμων καὶ τοῦ Συντάγματος καὶ τῶν ἔργων τῆς προόδου ἢ ὀπισθοδρομήσεως τῆς κοινωνίας καὶ τῶν μέσων βελτιώσεως αὐτῆς, ἡ δὲ αὐτοδιοίκησις ἐπιβάλλει ἐλευθερίαν αὐτοδιαθέσεως κατόπιν ὀδηγίας, μετ' εὐθύνης διὰ τὰ πραττόμενα εἰς τε τὴν ἐνήλικον καὶ τὴν ἀνήλικον πρὸ παντὸς κοινωνίαν, ἀσκουμένων τῶν μελῶν αὐτῆς εἰς τὸ «ἄρχειν τε καὶ ἄρχεσθαι μετὰ λόγου».

Τὸ τοιοῦτον ὅμως ἔργον τῆς ἐλευθέρας διοικήσεως τοῦ λαοῦ δὲν θὰ ἐπιτευχθῇ μόνον διὰ τῶν αἰθουσῶν τοῦ σχολείου, ἀλλ' εἶναι ἔργον τοῦ τύπου, τῆς ἐκκλησίας, τῶν βιβλίων, τῶν κοινωνικῶν καὶ συντεχνιακῶν ὁργανώσεων, καλουσῶν τὰ μέλη των εἴτε εἰς τὰ κέντρα αὐτῶν, εἴτε εἰς τὰς ἐκκλησίας, εἴτε ἀλλαχοῦ, ἔνθα θὰ συζητῶνται μετὰ τῶν ἐνηλίκων τὰ ζωτικὰ κοινωνικά προβλήματα τῆς κοινότητος καὶ τῆς χώρας ὁλοκλήρου. Διὰ τῶν τοιούτων συγκεντρώσεων καὶ τὸ πνεῦμα τῶν ἀτόμων πλουτίζεται κοινωνικῶς καὶ ἡ βούλησις των καθοδηγεῖται πρὸς ἐπωφελεῖς κοινωνικὰς πράξεις καὶ παράδοσις νέας αὐτενεργοῦ κοινωνικῆς ζωῆς δημιουργεῖται καὶ ἐμφυτεύονται νέα κοινωνικά ἰδανικά καὶ διαθέσεις (1).

Παραλλήλως πρὸς τ' ἀνωτέρω αὐτὸ τὸ Κράτος θὰ ἠδύνατο νὰ συμβάλλῃ εἰς τε τὴν κοινωνικὴν διακυβέρνησιν καὶ τὴν ταχεῖαν ἐξύψωσιν καὶ τὴν

(1) Πρὸς Κεφ. Κοινότης.

ἐκπολιτισμὸν τοῦ λαοῦ, ἂν ἀπὸ δύο ἐκ τῶν λειτουργούντων ραδιοφωνικῶν σταθμῶν, τῶν Ἀθηνῶν τ. ἔ. καὶ τῆς Θεσσαλονίκης, ἐκπέμπωνται πρὸς δέκτας, εἰς ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρους εἰς ἐκάστην κοινότητα, ὑπὸ εἰδικῶν καὶ κατὰ καθωρισμένον πρόγραμμα ὁμιλίας διδακτικαὶ καὶ τερπναί, ὁδηγίαι καὶ παραινέσεις, ἀναγγελλίαι καὶ διαγγέλματα, καθοδηγοῦντα τὸν λαόν, συγκρατοῦντα αὐτὸν καὶ παρορμῶντα εἰς πρόοδον καὶ ἐξύψωσιν.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- 1) Συγκρίνατε τὴν δημοσίαν τάξιν πρὸς τὴν αὐτοδιοίκησιν.
- 2) Τίς ἡ ἀξία τῶν ἀρετῶν διὰ τὴν κοινωνίαν ; Τίς ἡ τῶν ἰδανικῶν ; Ὀνομάσατε ἰδανικά τινα. Ταξινομήσατε αὐτὰ κατὰ σειρὰν κοινωνικῆς σπουδαιότητος.
- 3) Τίνες αἱ μέθοδοι δι' ὧν ὁ νόμος ἐπιφέρει τὴν δημοσίαν τάξιν.
- 4) Τίς ἡ σημασία τοῦ Δημοσίου Κατηγόρου εἰς τὰ δικαστήρια ;
- 5) Ὀνομάσατε λόγους τινὰς ἐπιβάλλοντας τὴν δημοσίαν τάξιν.
- 6) Πρέπει νὰ διακυβερνᾶται τὸ ποδόσφαιρον ἢ νὰ ἀφεθῆ εἰς χεῖρας ἑνὸς ὁμίλου ; Διατί ;
- 7) Ποία ἦτο ἡ δημοσία τάξις κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Περικλέους ; Κατὰ τοὺς τῆς Τουρκοκρατίας ; Κατὰ τὴν κατοχὴν τοῦ 1942 ;
- 8) Εἶναι περισσότερο ἀναγκαῖα ἡ Δημοσία τάξις ἢ μελλοντικῶς ; Διατί ;
- 9) Εἶναι ἡ δημοσία τάξις περισσότερο ἀναγκαῖα ἐν δημοκρατίᾳ ἢ ἀπολυταρχίᾳ ;
- 10) Ποία ἡ μεταπολεμικὴ τάξις ἐν τῇ διακυβερνήσει τῆς Εὐρώπης ; Πρὸς κυβερνητικὸν ἰμπεριαλισμὸν ἢ ἀντιθέτως ; Διατί ;

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Bernar L.L. Social Control Mac Millan Co. New York 1933.
2. Dowd, Jer. Control in Human Society — D. Appleton — Century Co. New York 1936.
3. Durkheim, Em. On the Division of Labor in Society. Mac Millan Co. New York 1938.
4. Giddings, F.H. Studies in the Theory of Human Society Mc Millan New York.
5. Lumley F. E. Means of Social Control D. Appleton Co. New York 1925.
6. Ross. E.A. Social Control. Mac Millan Co. New York 1901.
7. Ross. E.A. Principles of Sociology — D. Appleton — Century Co. New York 1938.
8. Russel, Bertrand — The Taming of Power — Atlantic Monthly 1938.
9. Young, Kimball — An Introductory Sociology — American Book Co. New York 1939.